

Filosofie jako reflexe [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Filosofie jako reflexe \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Filosofie jako reflexe \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 4. 10. 1995

◆ lecture, Czech, origin: 4. 10. 1995

Filosofie jako reflexe [FF UK] [1995]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Reflex 4. října 95. Týkala se způsobu a funkce fakultních přednášek filosofie. To je důvod, proč to cituji a proč o tom začnu hovořit. A teď si tedy dovolím zacitovat jednak otázky – já jsem ještě neřekl, že to interview poskytl dvěma dámám, dvěma novinářkám Astrid Doebner-Mankovské a Brigitte Eishauptové, a ty tedy formulovaly ty otázky.

První otázka: Ceníte si německého způsobu přednášek, jaký například není běžný ve Spojených státech, a využíváte ho badatelsky? To znamená, že rozvíjíte věcný filosofický problém (*Sachfrage*, nevěděl jsem, jak to lépe přeložit, téma by to také šlo) a předkládáte své pozice týden co týden malé veřejnosti, a tím je poskytujete také k diskuzi. Takže vidíte, že to není vlastně otázka, ony prostě konstatují tuto věc. No ale je to výzva, to nemusí vždycky být otazník na konci.

A Tugendhat odpovídá – já jsem vám ještě neřekl, že Tugendhat má kořeny tady v zemi, je z německé židovské rodiny na Moravě a *Villa Tugendhat*, to je nějakého prastrýce, který si ji objednal v Brně, ta co je prosklená, že to vidíte skrz celý barák sem tam.

Tak Tugendhat odpovídá: Nepochybně. Tedy nepochybně, že si cení toho způsobu přednášek, jaký není běžný ve Spojených státech. Takže až vám tady budou lidé, kteří jsou orientováni na americký způsob přednášek, říkat, jak se to má dělat, tak je berte s rezervou. V Německu se to dělá jinak a zase ne v celém Německu, někdo to dělá jinak a podobně.

Nepochybně. Ale je to také velice náročné. Když člověk rozvíjí něco nového, je to velmi namáhavé, ale podniknout to v přednášce má tu velkou výhodu – a mé knihy v dalekosáhlé míře vznikaly právě takto –, že můžete určitou cestou jít nejprve neformálním způsobem. Má to ovšem také tu přednost, že musíte týden co týden přednést malou kapitolku a to na vás velice zdravě tlačí.

Takže tam vidíte, že zase ještě u nás není tak zcela běžný ten způsob ani německý, že totiž musíte připravit kapitolku a tu přečtete. Bývalo kdysi v češtině se říkávalo, že ten a ten profesor má v tolik a tolik hodin čtení. A bývalo zvykem, že se prostě on utrhl od své práce u psacího stolu, vzal to, co ho napadlo, takový fascikl z toho, co zrovna napsal, a pak to četl studentům. To bylo čtení.

Samozřejmě takhle se to nedělá teď i v Německu, je potřeba to mít, aby to mělo nějakou formu, ale přece jenom vidíte – teď vycházejí Heideggerovy spisy, to kompletní vydání *Gesamtausgabe*, a tam vycházejí jeho přednášky. To je prostě neuvěřitelné, ten člověk všechno, co přednášel, tak si nejdřív napsal. Takže teď je to napsané, teď to vychází, už dávno umřel a ještě furt se to vydává, protože to měl zachované. To je asi neuvěřitelné.

Tam jako tato výhoda tomu, kdo si nepřipravuje ty přednášky tak, že by to pak jenom četl – připravuje se každý, kdo není vůl – ale něco jiného je připravovat si to tak, že to mám napsané a pak to čtu.

Mimochodem tady když se dělala habilitační řízení, tak ti páni, co tam u toho sedí na vědecké radě nebo předtím ta komise a tak dále, tak vždycky říkali: Prosím vás, tak ukažte, jak přednášíte, jste schopni říkat souvisle něco déle než deset minut? To je prostě vrchol univerzitní meta, takříkajíc, že člověk dovede mluvit hodinu bez přestávky, bez zámlk, zkrátka není to jenom takové nesmyslné, má to hlavu a patu. Takže mnozí si pomáhají, když to nedovedou, tak to mají předem napsané a čtou.

Teď je otázka, když čtu... Já jsem to zažil tady po válce, dneska je to trochu neformální, zažil jsem Josefa Krále, který tady byl šéfem filosofie a podědil to po Krejčím, a ten skutečně četl. A ten četl takovým způsobem tam v té velké posluchárně, poněvadž to byly všechno povinné přednášky, takže kdo tady má námitky proti povinným přednáškám, tak tak to bývalo i dříve. Měl na tom pultíku to takhle a teď tam takhle si dal hlavu a tak mumlal, že takové tři řady asi slyšely kolik a jinak všichni museli tam sedět. Měl dva asistenty, dva asistenti kontrolovali účast a to samozřejmě každý si tam něco přinesl a něco dělal. On prostě potřeboval tu čárku, asistenti to dělali velmi pečlivě, nemohl někdo říct, že ten a ten a tak, prostě musel ukázat index, oni to obešli všechno, aby tam skutečně ti lidé odseděli, a každý si tam všechno možné dělal. To už bylo asistentům jedno. Také nebylo rozumět nic.

Tak jsou zvyky různé, nebudeme ty špatné napodobovat, lépe ty dobré. Takže neformální způsob spočívá v tom, že to ještě ten člověk nemá naprosto domyšlené a že vlastně přemýšlí v přítomnosti studentů. Má to velkou výhodu, že vidí, jak se kdo tváří, co dělají oči, když usínají, tak já vždycky zařvu, a zase když rozumějí, tak to člověka inspiruje a tu ránu hned zase reaguje. Tuhletu reakci nemůžu využít, když čtu, poněvadž zase musím sundat brýle, vidím jinak a koukám do toho. Je na tom něco, na tom kontaktu. Druhá věc je, že ta neformálnost spočívá také v tom, že nejste jenom předkládaná vypracovaná terminologie. Já uznávám, nemám námitky, když někdo má vypracovanou nebo převezme vypracovanou terminologii nějakého filosofa, ale mám takovou vnitřně hlubokou nedůvěru ke každému filosofovi, který nedovede kteroukoli myšlenku říct třikrát za sebou pokaždé jinými slovy, jinými termíny. Nedůvěra. Protože se obávám, že mu filosofie sklouzává do *repertoria*. On prostě už má zaběhané jisté věci a jakmile začne mluvit, tak už mu to naskakuje. To není myšlení, to jsou psí asociace i na vysoké filosofické úrovni. Myšlení je, když hledáte a honíte myšlenku, a teď když už ji máte, tak ještě zkusíte z druhé strany, ze třetí strany a teď to nějak zplastičíte tím, že to říkáte jinými obrazy a tak dále. Takový židovský způsob, mně se strašně líbí a znamená ovšem právě další stránku té neformálnosti. Odpusťte. Je to namáhavé v tom smyslu, že... Nemusí to být namáhavé, když někdo se prostě spolehne na svou výřečnost a prostě je schopen půl druhé hodiny mluvit o čemkoli. To je rétor, to není špatné řemeslo. Každý filosof by to měl umět, ale neměl by to dělat. Měl by to umět. Ta neformálnost spočívá v tom, že také koktá, že hledá termíny. Já si pamatuji Patočku, že si hladil ten... on měl na jednom palci takové tlusté, takové skoro kopytko, a tak se takhle hladil a teď hledal termín. To bylo úplné ticho, že by špendlík bylo slyšet, až to bylo trapné. Hledal a hledal a nemohl pořád přijít na nějaký termín. Každý ten termín je strašně důležitý. Když vám to naskakuje jako novinářům, tak to není filosof.

Takže to jenom k tomu neformálnímu způsobu. A má to ovšem také tu přednost, že musíte týden co týden přednést malou kapitolu a to zdraví na vás tlačí. To neznamená, že ji musíte napsat. Musíte si udělat k tomu body. Já děsně nerad píšu, dokud nevím, že to je už definitivní. Já děsně rád pořád píšu, ale nerad píšu tak, že to je definitivní. To je celkem také vidět z toho, že jsem žádnou knihu nenapsal. Takové drobnosti. Mně připadá, že ve světě už je tolik toho napsáno, vytištěno, pořád se to na nás valí, že prostě já nevím, jaká by to musela být geniální věc, aby bylo zdůvodněno, že někdo vydá tlustou knihu. Mně to připadá jako neodpovědnost. Neodpovědnost vůči našim lesům, samozřejmě, ale zejména vůči těm, kdo snad to budou číst. Taková kniha se má napsat, aby ji člověk za večer přečetl a měl o čem přemýšlet, a ne aby ji četl dva roky dokolečka a neměl vůbec čas na přemýšlení, leč jak porozumět autorovi. Připadá mi to... ale jsem osamocen, to je jiná věc. *Publish or perish* platí, všemi směry to k nám doléhá.

Další otázka, která sice je první věta otázky, ale pak je zase tvrzení, takže to není otázka: „Není k takovému postupu zapotřebí také mnoho odvahy?“ No, to by mně neřekl, protože on říká, že to je těžké, že to je nesnadné, pracné a já nevím co všechno, a také mnoho odvahy. To je ještě jiná věc. Pochopitelně, k práci je vždycky potřeba odvahy. Tím se přece nezprůhledňuje jenom způsob práce. Tam zaznělo cosi velmi důležitého. Způsob práce filosofa není jasný z knihy a není jasný ani z přednášky, která je čtení, nýbrž při semináři a eventuálně když ta přednáška je tohoto experimentálního typu. Ten způsob práce je vidět v tomhle. Ale nemůže se... Víte, u matematiků platí, že sice matematik na nějakém problému stráví třeba půl roku, dva roky, a pak napíše jednu práci, a ta musí být stručná a elegantní. Všechny věci tam musí být naprosto elegantní. Že ty dva roky to bylo velice neelegantní, to tam nesmí být vidět. Tohle pro filosofa není moc atraktivní. Tam ta potíž musí být vidět, protože filosof nikdy neví, jak to správně je. Čili on vlastně jenom předkládá a předvádí, jak on na to šel nebo jak na to ještě stále jde. Jinak už je skoro zbytečné, pak už to má být publikované někde stručně a nemá se k tomu vracet.

Tím se přece nezprůhledňuje jenom způsob práce, ale také jak se postupuje kupředu. To má být jasné. Já myslím, že by mělo být právě z těch referátů, které tady teď budeme mít, jasné, jestli vůbec o něčem byla řeč minule. To je na vás, aby všichni měli takový dojem, že přece jenom o něco šlo, když jsem tady mluvil. Když neměli přímo ten vjem, tak alespoň z vás. Já mám také dobrou zkušenost tohoto druhu. Měl jsem velkou naději pro jednoho dlouholetého účastníka tohoto soukromého semináře, který teď dělá policistu

na vysoké úrovni k mému velkému zklamání. Ten měl takovou obrovskou schopnost, takový talent, že když to shrnul, tak já najednou jsem tam našel neuvěřitelné věci, co jsem řekl. Že mě to samotného překvapilo. Člověk, když mluví, tak nemůže dělat to, co když píše, totiž že sleduje tři, čtyři různé kontexty, různé roviny a tak dále. Přitom když mluví, tak se soustředí na to, co říká, a na okraji se dopouští omylů, zapomíná na věci a tak dále. A to není vidět, když je to napsané. Poněvadž samozřejmě si to po sobě přečte, i když mně se vždycky u toho dělá špatně, a ještě to upraví. Jako Holan, jak je známo, ten své básně psal tak, že ta první verze je úplně obyčejná básnička, jako by ji mohl napsat kdokoli. Ale ta holanovská specifická vzniká teprve tím upravováním toho původního textu.

V filosofii je velice zajímavé vědět, jak to ten filosof dělá, a ne jak to předkládá. Čili i tohleto má svůj půvab. Nejenom tedy pro toho, kdo přednáší, ale také kdo poslouchá. A na to odpovídá, jak se postupuje kupředu a kde dochází k neúspěchu. A Tugendhat na to odpovídá: „Vyžaduje to opravdu často odvahu, protože bych pociťoval jako ostudné přednášet něco špatně.“ Tam z něj promluvil nefilosof. Sokratovi by to vůbec ostudné nepřipadalo. On nikdy nic neříkal, on se furt ptal, otravoval, ale netvrdil nic. Anebo když, tak říkal: „Já nevím, možná, tak řekněme, že je to takhle, a teď to budeme zkoumat.“ Je to prostě takový samolibý pocit filosofa, který si myslí, že když otevře hubu, že musí říkat samou pravdu. Přitom je známo, že filosofie je láska k moudrosti, čili k pravdě, a to láska, která je touhou po něčem, co nemá. Filosof, který si myslí, že má pravdu, a tedy který se necítí ostudně jenom když to říká správně, je podezřelý filosof.

Tady říká tedy: „...protože bych pociťoval za ostudné přednášet něco špatně.“ A to zvláště v tom případě, když rozvíjím nějakou myšlenku poprvé, jak je tomu v mé nynější curyšské přednášce. Co to znamená, rozvíjet poprvé myšlenku a přitom chtít, aby to bylo správně? To je protimluv. Prostě když něco rozvíjím poprvé, tak to také může být špatně. Jinak to nerozvíjím, nýbrž už jsem to někde rozvíjel a teď jenom to předvádím jako cirkusový kousek. Jestliže skutečně mám tady myslet, tak se musí připustit, že udělám blbost. Na té blbosti se také studenti musejí učit, protože jak je známo, a já už to opakuju do omrzení, tento rok naposled, že cílem všech filosofů je udělat velikánský omyl, který ještě nikdo neudělal, udělat ho poprvé, ale pořádně, aby stál za to. Pak vejde do dějin takový filosof. Mít cíl říkat všechno správně, to znamená mít cíl být naprosto nutný a dát si bacha, abych neřekl něco jinak, než to říkají ti druzí že...

Zajímavé je, že já jsem si to, když jsem to připravoval, tak jsem takhle ostřej na tu fakultu nebyl. Víte, co děláte vy? Já jsem tady velmi *koncilientní* v tom, co jsem si připravil. Najednou to do mě vjelo.

Je dobré, říká se, takovou přednášku po dvou nebo třech letech zopakovat a potom zajisté už systematictější uspokojivějším způsobem. Já tomu moc nevěřím. Zaprvé teda můžeme jmenovat nějakého většího, průsažnějšího myslitele evropského 20. století, jako je Heidegger. A tento Heidegger třeba tu *Vom Wesen der Wahrheit*, co máme přeloženo také do češtiny, to přednášel asi čtrnáctkrát, než to dal do tisku. A furt to obměňoval, maličko tady něco opravil, tam něco opravil, tady koukal, co na to kdo, a tak dále. Rozumíte, tady chce po třech letech ještě lepší a pak už ještě systematictější podání. Ta náročnost nebo náročivost je překvapující. Jako kdyby filosof opravdu jednou to z patra prostě takhle jako přednese, co mu právě napadne, a musí to být ovšem správně, a za tři roky si to zopakuje a pak už to musí být dokonale provedený systém.

Chudák Kant by neprošel, protože psal tu svou velkou věc deset let. A nepřednášel celou tu dobu. Celou dobu přednášel tu starou, odbitou *wolffianskou* filosofii, která není ke čtení. Deset let připravoval to... Prostě, ale já to cituju kvůli něčemu jinému, abyste věděli, že názor na povahu přednášky se různí a že když máte dojem, filosofové někteří si osvojují takovou tu hantýrku, která se podobá vědecké. Ve vědě, když se vyjádříte nějakým nepřesným způsobem, tak máte pět. Tohle je ve filosofii samozřejmě, jen tak žvanit, to nejde přes kopírák, ale říct to jinak, jinými termíny, najít jiný argument.

Ono problémy jsou i s matematikou, teď mě to zrovna napadlo. Já jsem maturoval z matematiky, protože jsem chtěl pak studovat matematiku, a dostal jsem za úkol vypočítat cosi a bylo to míněno, příklad byl míněn jako velmi obtížný, to bývá při maturě, jako velmi obtížný, něco jako složité úrokování, ale týkalo se to něčeho jiného, jako ty vlaštovky, jak létají mezi dvěma jedoucími vlaky a tak dále. Jenže tomu

kantorovi se to nepodařilo nějak docela zajistit před řešením triviálním. Já jsem to dořešil, skutečně na dvou řádcích jsem mu to vypočítal a řekl jsem mu to. Prakticky jsem to mohl udělat z paměti, protože to bylo tak primitivní jako nic. Jemu uniklo toto. On mi to neuznal a musel jsem předvést komisi maturitní, že to umím i tím složitým způsobem.

To by se člověk zbláznil potom, že... Ve filosofii prostě jsou takové velice komplikované způsoby, které se musejí znát, ale přitom velmi často je řešení velmi prosté. Teď jde o to, čemu řekneme prosté řešení.

Jestli je to řešení vsutku matematické, anebo je to řešení prostým rozumem. Prostým rozumem každý Athénan, každý Řek, každý Evropan od té doby samozřejmě věděl, že Achilleus předběhne želvu. Dokonce i obyčejný občan, který kulhá a má hůl jako já většinou, že tu želvu předběhne, že to nemusí být Achilleus. To věděl každý. A přesto to není platné, protože je potřeba na intelektuálně přijatelné rovině vyvrátit Zenonův argument. A to, které se podařilo až skoro po dvou tisících letech Leibnizovi a Newtonovi. Do té doby se nevědělo, jak vyvrátit toho Zenona. Čili když řekneme, že existuje triviální řešení také ve filosofii třeba jako v té matematice, tak pozor, aby triviální řešení neznamenal blbě řešení jenom proto, že ho známe ze zkušenosti. Protože zkušenost pro filosofa není posledním kritériem a to už se dostáváme na půdu reflexe, protože jinak bychom se museli nadále být přesvědčeni, že ráno sluníčko vyleze z postele a šplhá na oblohu a potom zase pomalinku sestupuje, až se uloží k spánku, protože takhle to opravdu vypadá. To nám říkají smysly.

Takže tady vidíme, že něco na tom je, že nemusíme tomu rozumu naslouchat, ale musíme vědět, že když je v nesouhlase s tím, co říkají smysly, tak že si musí ten rozum dát záležet na tom, aby nedělal sám chyby. Ten Zenon prostě udělal chybu. *De facto* všechny Zenonovy argumenty jsou *sofismata*. To nejsou platné argumenty. Jenomže vyvrátit se je nepodařilo hned tak. Takže tohle je pro začátek.

Uvádím ten citát, chtěl jsem uvést, teď se mi to trošičku vyvinulo jiným směrem. Chtěl jsem ho uvést zejména proto, že citát poukazuje na možnost a také skutečnost rozdílného pojetí povahy a funkce vysokoškolské přednášky v filosofii a že tedy taková ta přesná mluva terminologická je sice přípustná, ale stejně tak má svou důležitost mluva, která odmítá přesnou terminologii. Je to vždycky nebezpečí, že filosof přestane být filosofem a stane se rétorem, anebo že se stane vědcem nějakého typu. Z filosofie dělat vědu je vždycky chyba, pokud chceme dělat filosofii. Něco jiného, když chceme oddělit nějakou další vědu z filosofie a nemáme *pretenci* to vydávat za filosofii, tak to je nic proti tomu. Ale filosofie sama musí se vždycky zabývat především tím, o čem je řeč, a ne tím, jak je řeč.

Já už u tohohle nebudu déle setrvávat, mám tady ještě nějaké věci, ale o tom všem jsem... Prostě ty divné manýry, které se nedatují teprve od marxismu, ale jsou zabydleny tady v naší zejména české tradici, a nejenom zase české, nesmíme si dělat iluzi, že jinde to je o mnoho lepší, že to jsou jenom nejlepší university. Ale Karlova by měla být nejlepší, kdo má tady udávat tón. Prostě je nemožné, že se přednášející vrací k přednáškám ke stejnému tématu, že to malinko změní, počkají, až odejdou studenti a přijdou noví, a pak vykládají zase ty staré věci a takhle vydrží až do penze. Po mém soudu tohle má smysl pro první ročníky, má to smysl proto, poněvadž střední školy nefungují, ale jinak tohle všechno má být na střední škole, a tady mají být převážně badatelsky. To znamená, skutečně tady každé má přednášet o tom, na čem pracuje. Čili hlavní práce vysokoškolského přednášejícího v oboru filosofie je doma a v knihovnách a někde, a tady studentům o tom říká, aby byli *à jour*, aby věděli, co se ne-li ve světě, alespoň v hlavince toho profesora děje. Toto po mém soudu má smysl a dělat nějaké takové mateřské školy z vysoké školy, dělat prostě takové, že musí projít tímhle a támhle tím, ať si každé dělá, co chce. V podstatě tedy, já jsem pro co chceno trochu... prostě co se má student co kontrolovat, co dělá během studia? Má se mu nabídnout, on má udělat a pak prasknout. Jakýpak vedení? Na to už je velkej, ať se stará sám. Taková ta představa, že vysoká škola je nalévárna, že tady stačí poslouchat a zapamatovat si ty věci, pár poznámek a udělá zkoušku, to je nonsens. Tady prostě ty přednášky mají jenom inspirativní charakter. Filosofii musíte dělat tak, že furt čtete a furt píšete. To jsem říkal mnohokrát. Čili přednáška je kvůli inspiraci, kvůli tomu, co nevidíte z knih, protože ty knihy jsou redigovány autorem a redaktorem, a vy potřebujete se naučit v tom stylu práce, a ten je potřeba tady předvést. To znamená v tom stylu práce,

kdy ještě není jasné, jestli to bude mít výsledek, nebo ne. Ne dávat výsledky a pamatovat si výsledky. To je prostě jistá taková zkaženost, že si každý myslí, že filosofie je od toho, aby dávala závěry, a že škoda dělat znova tu práci, kterou už někdo udělal jinej. Naopak, prostě tady ty výsledky jsou na draka. Důležité je, jak se k nim došlo.

No, takže to byla taková... neměla to být apologie, doufám, že jste to tak nepochopili, je to spíš útok než obrana. Ale byla jistá diskuse tady. Chyba je po mém soudu, že se z toho opravdu dělá situace... asi to tak vypadá, já jsem tomu nikdy nevěnoval moc péče, abych tomu porozuměl, tomu systému studia tady teď, ale jestli je pravda, že pro třetí ročník je tahle přednáška povinná, tak tady místopřísežně prohlašuji, že když někdo na ni nebude chtít chodit a domluví se se mnou a s nějakým kolegou, na kterýho chce chodit, tak i když je tahle povinná, já mu to podepíšu, když on ho vyzkouší z toho svého. Prostě nemusí sem chodit. Nebudu to mít nikomu za zlé. Prostě sem má chodit jenom ten, kdo má zájem, a ne z povinnosti. Toto není povinná přednáška, když se to někomu nelíbí, tak prosím, ať jde někam jinam, domluvíme se, já to ještě parafuju, aby to bylo jako ode mě, musí ho vyzkoušet on ze sebe a za sebe, já to parafuju, aby to bylo všechno *comme il faut*, a nemusí sem chodit. Byly protesty, tak prosím, vyhovím.

Možná, že už víte, tak jenom bych to chtěl říct, že v tomto semináři došlo ke změně personální, že vedení přebírá Pavel Kouba. Prostě poněvadž tahle fakulta pracuje špatně administrativně, což platí tedy samozřejmě i o mně, poněvadž jsem to také částečně zavinil, tak on ještě není habilitovanej a ještě já nevím, co všechno tam k tomu chybí, a byly kolem toho strašné potíže, jestli sem vůbec může jít, když nemá dost praxe. Praxi mají jenom bývalí marxisti. Tak za těchto okolností prostě byly jisté potíže, ale já si myslím, že to je člověk vysoké úrovně, já jsem velmi rád, že sem přijde, i když s ním, jak jistě tušíte, vůbec v ničem nesouhlasím. Taky kdybych s ním úplně souhlasil, tak bych myslel, že tady nemá co dělat.

Teď, to už jsem vlastně říkal, že nejnápadnější na mých přednáškách jistě je ta rozkolísaná terminologie, ale čas od času opakuji, jaké důvody pro to mám. A také tedy vy, co jste už byli na nějaké zkoušce, tak víte, že jakmile někdo řekne přesně správnou... málo jich bylo tedy... ale správnou, stručnou odpověď, no tak mu do toho začnu rejpat. Poněvadž pochopitelně když někdo říká to, co říkám já, no tak je mi to vysoce podezřelé. Poněvadž to mám právo říkat jenom já. Tedy když to říká on, tak já chci, aby to řekl svými slovy, abych poznal, že jenom nepapouškuje, nýbrž že rozumí, o co jde. S tím se musíte smířit, že jde o to pochopit a nikoli naučit se nazpaměť. Ale to už jsem říkal, takže nebudu se tím...

No a poslední věc formální je, že literatura o problému reflexe je značně rozlehlá. A musím říct, že mě neuspokojuje, což může být moje chyba. Takže já tady nebudu referovat o tom, co se kde napsalo, co kdo řekl, poněvadž by to byla taková snůška drobných informací, které dohromady nedají žádný obraz. To si můžete kdykoliv udělat, když asi ne tady, ale když odjedete někam na nějaký pobyt studijní na půl roku nebo na dva měsíce, se schválně na to téma podívejte a uvidíte, co to je. Je to téma, které se stalo vysloveným filosofickým tématem v romantické filosofii. Rozhodující muž pro to, po mém soudu, je Hegel. Mnozí ale ukazují, že daleko raději to převádějí na Schellingovy nebo na Novalisovy spisy. U Kanta ještě to není vysloveně téma tohoto typu. Je mnoho současných filosofů, nebo filosofů 20. století myslím, kteří právě proto, že to je téma takzvaně romantické, tak to prostě zcela odmítli a říkají, že nemá cenu o tom hovořit. To je podobně jako subjekt a tak dál. Prostě jsou některá témata, která jsou prohlášena za malomocná nebo nakažená něčím jiným, a raději se jich nedotýkat, nemá cenu o nich hovořit. Tedy po mém soudu to, že někdo, kdo koktá, řekne nějakou pravdu, tak ta pravda nemusí být ještě koktavá. Tedy když romantici přišli na nějakou myšlenku, tak to neznamena, že ta myšlenka sama je romantická to je další věc, to se musí ještě zjistit, jestli je, nebo není. Z téhle stránky já mám dojem, že nikdo mě snad nebude podezírat, že já tady budu předvádět nějakou romantickou *filosofii* nebo myšlenku, která je spjata nerozlučně s romantickou *filosofickou* tradicí. Ale je to tak.

No a tudíž jediná kniha, s malými výjimkami, kdy sáhnu k nějakým klasikům, jako je třeba Hegel nebo... tak jediná kniha, kterou budu častěji citovat, je Hans Wagner, *Philosophie und Reflexion*. Není to kniha nová, já ji dostal poměrně pozdě do ruky, ale už před patnácti lety vyšla ve třetím vydání. Čili je to věc stará, špatně napsaná, má to všechny možné neduhy, ale má to jednu velkou přednost, že ať se mluví o

čemkoliv, tak vždycky tam něco najdete. I když blbě interpretováno, tak to tam je. Čili je to takové spíš, když se o něčem mluví, tak kouknout, na co člověk by neměl zapomenout. Ideově, myšlenkově a tak dále nic moc, ale je to tam všechno. Něco takového jako malý Nicolai Hartmann. To je další věc, kterou bych chtěl doporučit, pokud se budete někdy zabývat jakýmkoliv *filosofickým* tématem, tak si nejdřív zjistíte, co o tom kde psal Nicolai Hartmann, a vypíšte si tam, na co se nesmí zapomenout. Nikdy se neřídte tím, co tam ten Hartmann o tom říkal, většinou to prostě nemůžete použít, ale on na nic nezapomněl, on tam všechno má. Čili to je určitá taková pomůcka. Ten Wagner tam skoro všechno má taky. To, co tam nemá, to budete slyšet ode mě.

Takže není třeba... já opravdu... takové *vademecum*, které mně tady pomůže občas, když nebudu vědět, jak se odrazit, tak abych nemusel jako Platón v tom případě doporučit si vymyslet nějaký *mýtus*, tak já místo abych si vymyslel *mýtus*, tak sáhnu do Wagnera a odcituji tam něco a řeknu, proč je to blbě. Je to velká výhoda, že on to všechno shromáždil, tyto blbosti. To přeháním samozřejmě, nejsou to jenom blbosti. Čili kdyby náhodou jste tu knihu někde sehnali a byli zvědaví zvláště, tak ji doporučuju, ale abyste ji studovali, to vám nedoporučuju. Kouknout se do toho snad, já nevím, jestli tady je. Vyšlo to... já mám to třetí vydání, co už tak před patnácti lety vyšlo v nakladatelství Ernst Reinhardt v Mnichově a Basileji. Nebudu se touto knihou podrobně zabývat, nebudu ji komentovat a tak dál, občas ji použiju tím způsobem, jak jsem řekl. Tedy abych nepředstíral, že všechno vysypávám z rukávu, tady nechci zatajit, má se citovat. Až budete psát diplomovou práci nebo eventuálně později doktorskou práci, tak tam budete podepisovat, že jste nepracovali s žádnou literaturou, která tam není uvedená. Tak to by mělo být také parametr pro přednášky ve vyšších ročnících.

No a ještě jednu věc bych zmínil, v žádném případě nepůjde o žádný přehled literatury o reflexi. Ještě jednu věc bych chtěl... upozornil bych vás na zajímavou knihu, která vyšla v Petříčkově překladu, ty poslední roky... pětáctýřicet let francouzské *filosofie*, Descombes. Jmenuje se to... *Le même et l'autre, Stejně a jine* v překladu. Nevěřte tomu, že to jsou dějiny současné nebo posledních desetiletí francouzské *filosofie*. To je *filosofie* jako hrom. A sice je zestručněno, ale najdete tam velmi ostře formulované myšlenky, nikoliv povídání o myšlenkách. Vřele doporučuju a zároveň si ji vezmu, abych ji takhle mohl doporučit... vezmu si ji jako dneska jednu její část si vezmu jako základ toho dalšího uvažování. Samozřejmě kdo si přečte originál, tak ocení vynikající Petříčkův překlad. Tady jde o to, že Petříček když co přeloží, tak se čte dobře, to umí, ale on je taky přesnej. To třeba Václav Černý, ten krásně přeložil Ortega y Gasseta, *Vzpoura davů*, a my jsme nebo Bergsona, *Dvojí pramen*, takovéhle věci překládá Václav Černý. A my jsme četli konkrétně toho Bergsona jsme četli velmi důkladně, měli jsme francouzský text k tomu a zjistili jsme, že Černý nakládá s *filosofickým* textem způsobem, za který by měl dostat kriminál. Celé věty vynechává a celé věty tam dává, které vůbec v originále nejsou, ale krásně se to čte. Takže já nevím, jestli takhle pracoval také ve své vědě a každý se ho bál, takže radši se o tom nezmiňoval. Anebo jestli si myslel, že jeho věda je vážná věda, kdežto ve *filosofii* se dají dělat takovéhle frekvence. Tohle Petříček nedělá a já bych rád tady zároveň mu přičetl, že když něco překládá, že ví, co překládá, a ví to tak, že je schopen originál opravovat. Na několika místech jsem zjistil, že francouzský text dělá chyby, já je mám označené jako chyby, a najednou koukám, Petříček si je vylepšil. Tak se ho budu muset zeptat, jestli má nějaké pozdější vydání, které už bylo opravené, anebo jestli to opravil sám. Předpokládám, že sám. Jenom příklad uvádím, tam jedna celá... celý oddíl je o Kojevevi, Alexandre Kojeve, muž, který před válkou přednášel furt dokolečka Heglovu *Fenomenologii* fantastickým způsobem. Já jsem se s tím seznámil v Patočkově přednášce, když ho vyhodili z této fakulty a potom na místopřísežné prohlášení studenta Cibulky, který tam chodil, že si na Patočku posvítí, že na něj dá pozor, že ho bude převychovávat, tak ho zas vzali zpátky. Dali to Cibulkovi za stranický úkol a Patočku vzali zpátky a Patočka už se bál pokračovat v Aristotelovi, poněvadž proti Aristotelovi měli marxisté strašlivé výhrady, neboť to byl katolík. A Patočka tedy začal přednášet Hegla. Tomu vydrželo několik málo měsíců, asi čtyři, a pak ho vyrazili definitivně. Ale přednášel ho podle Kojeva, podle Alexandra Kojeva, jeho tehdy fantasticky známý, byl to filosofický *bestseller* takřka v intelektuálních kruzích, *Introduction à la lecture de Hegel*, úvod do studia

a četby Hegela.

Velmi pozoruhodná věc, měli bychom ji tady mít. Patočka tím byl po válce úplně posedlý, dostal to snad teprve po válce do ruky, protože předtím to všechno jenom kolovalo, nebylo to vytištěno. Kojev zemřel, bylo to vydáno až po jeho smrti.

Byl to muž, který se původně jmenoval Koževnikov. Přišel jako mladý, nebo se možná už narodil ve Francii, to nevím přesně. Byl to naturalizovaný Francouz s výbornou francouzštinou, ale původně se jmenoval Koževnikov. Tam to přepisovali – víte, jak Francouz, když přepisuje nějaké jméno ukrajinské, ruské nebo české, tak to strašně spotvoří. V češtině jsem si rád přečetl, že tam je Koževnikov, a ne žádné *Kodževnik* nebo něco takového.

Dovolte, abych odcitoval několik řádek z toho *Descomba*. Je to knížka, kterou byste si měli přečíst všichni. Neříkám koupit, těch knih vychází mnoho, ale toto se čte nádherně. Je to filosofie, není to žádné pindání o filosofii.

Tak ukážku: „V současném vývoji filosofie ve Francii lze pozorovat přechod od generace tří H, jak byla po roce 45 nazvána, ke generaci tří mistrů podezírání, jak se říkalo v roce 60.“

Víte, tam zároveň uvidíte, že on periodizuje tu poslední dobu francouzské filosofie rokem 45, což je konec války. Tehdy se ve francouzské filosofii něco stalo. Bylo to samozřejmě připravováno už předtím, ale tehdy mohly najednou začít vycházet ty věci. Ono to není přesně rok 45, *de facto* v některých částech Francie mohlo něco tu a tam vyjít dokonce ještě...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Mně to vydávat ve velmi špatných, na špatném papíře a špatně tištěné a tak dál, ale už něco začalo. Tam se něco stalo. Hlavně se mluví o existencialismu, Sartrovi, Camusovi, ale to není jenom tohle. Něco se stalo. Potom další je v roce 60 a v šedesátých letech. To je taková zvláštní perioda, o které tam Descombes mluví, a pak je 68, to je šok pro celou Francii. To jsou ty studentské bouře. Studenti z univerzit prostě zatřáslí celou Francií. De Gaulle, ten generál, ten maršál, ten prostě vojevůdce, utekl do Německa za hranice před Francií a čekal, co bude, jestli náhodou nebude nějaký převrat nebo něco takového, aby to přežil, chudák de Gaulle. Adenauer ho tam kryl, kdyby náhodou, tak aby přežil, chudák de Gaulle.

To všechno vyprchalo, ale to jsou události. Tam od toho 68. roku všichni francouzští filosofové, co za něco stáli, byli marxisti, nebo aspoň to předstírali. A zejména ty mladý, to byly takoví driáčníci, že tady to nebylo tak zlé. A teď ten 68. rok znamenal jakýsi obrovský přerýv a teď většina těch mladejch, nejtvrďších marxistů, najednou obrátila, stali se z nich děsivý pravičáci. Dost kuriózní záležitost. Prostě tam se něco zase stalo v té filosofii. Jakýsi *enfant terrible* v době marxistické své a *enfant terrible* dodneška. A dneska prostě marxismus, to si jenom uplivne. To jsou takové zvláštní věci. Ta Francie je taková podivná. Je potřeba tomu také rozumět, tohle všechno tam ten Descombes udělá, tam to líčí. Už jenom to znát je naprosto nezbytný, když mluvíte, jedete do Francie nebo mluví někdo, kdo přijde sem. Prostě rozumět mu znamená vědět, co on má za sebou, co musel strávit nebo o čem neví a je blboučkej a neví o tom, že vy to víte. Prostě z toho důvodu myslím, že ten Descombes je k nezaplacení.

Takže, přechod od generace tří H, jak byla po roce 45 nazvána, to jest Husserl, Heidegger a Hegel, teda předtím ještě Hegel, Husserl, Heidegger. A přechod ke generaci tří mistrů podezírání. Mistři podezírání jsou Marx, Nietzsche a Freud. To je v tom českém vydání na straně 15, kdybyste se chtěli podívat.

Citované dvě věty nás přímo vyzývají, samozřejmě i další potom, nás vyzývají k jisté úvaze či reflexi.

Francouzská filosofie se v uvedené době, to právě stojí za pozornost, se v uvedené době podle Descomba zabývala především filosofií německou. Všimněte si, že ten přechod je od tří autorů německých k jiným třem autorům německým. Hegel, Husserl, Heidegger, všichni Němci. A Marx, Nietzsche, Freud, všichni Němci. A tím je charakterizována francouzská filosofie. Jak tomu rozumět? To samo o sobě je za všechny prachy. Čili francouzská filosofie se v uvedené době podle Descomba zabývala především filosofií německou.

Nezkoumejme, do jaké míry, samozřejmě by si dovedl představit, jak někdo vstane a hned řekne: „Ale to

není jenom, vždyť támhle ten psal o tomhle, támhle ten psal o tamtom a tak dál, vždyť to není takhle, to je strašná simplifikace.“ Nezkoumejme. Jistě bychom našli řadu inspirací dalších, ale mám za to, že ta charakteristika skutečně v celku platí. Nicméně hledejme v tuhle chvíli pozitivní stránku této francouzské orientace, respektive orientace francouzské filosofie na německé myslitele.

Nejracionálnější z oněch tří H je nepochybně Husserl. Také jako původní orientací matematik.

Matematika a geometrie a francouzská filosofie, to je něco, co jde ruku v ruce. V této věci Francouzi jdou naprosto jasně platónskou cestou, ať už se hlásí k čemukoliv. Matematika a filosofie patří k sobě. Proti tomu protestuje z těch klasiků francouzských vlastně jenom Pascal, když rozlišuje myšlení geometrické a myšlení jemné. To znamená myšlení geometrické jako to hrubé, hrubozrnné myšlení, to je geometrické. Kdežto myšlení jemné, to nemá s tou geometrií, s tou kvantifikací a tak dál co dělat. A k tomu zas patří si přechít o kvantifikaci jak u Husserla, tak zejména třeba u jeho žáka Patočky v *Aristotelovi*, jaký význam má kvantifikace, kde do jisté míry navazuje na Aristotela. To je ta největší Patočkova práce v té sbírce textů *Aristoteles, jeho předchůdci a následovníci*. To jsou vlastně celé dějiny filosofie de facto. I když Whitehead říká, že i Aristotela zahrnuje mezi tu sérii komentářů k Platónovi, když říká, že celá evropská filosofie není nic jiného než série komentářů k Platónovi, tak jeden z prvních ty komentáře psal Aristoteles.

Pronikání fenomenologie do francouzského intelektuálního *milieu* nebylo nejsnadnější, protože fenomenologie de facto bere mnohem vážněji tu empiristickou tradici, než by se na první pohled zdálo, a zejména mnohem vážněji než kterýkoliv z těch evropských kontinentálních filosofů, kteří jsou uváděni v té karteziánské a apokarteziánské tradici. Husserl není myslitelný bez toho, že ještě vážněji vzal empirismus než Kant. Zároveň ale jako matematik se s tím chtěl nějakým způsobem vypořádat. Ale ten důraz na to, jak se nám věci dávají prostřednictvím také našich smyslů, a to tam je velice silně, jak se nám to dává... Ono u Husserla to není jenom našimi smysly, to je jasné, ale to, jak se nám věci dávají, třeba jak vnímáme zrakem, sluchem. On protestuje proti té konstrukci vědecké, že na nějaký předmět dopadá sluneční záření, fotony se odrážejí a padají na naši sítnici a tak dál. On odmítá tuto konstrukci vědeckou a říká: „Ne, podívejte se na to, jak my ten strom vnímáme, jak na něj sáhneme, jak šumí ve větru. To je fenomén.“ To je velký empiristický apel, důraz. Nicméně Husserl, když potřebuje do nějakého francouzského myšlenkového světa nějakým způsobem proniknout, zapůsobit tam, tak musí vyložit, že jeho fenomenologie je přímým navázáním na *Descarta*. To je smysl jeho *Pařížských přednášek*. Samozřejmě, když někdo navazuje na *Descarta*, tak Francouzi zbystří sluch a začnou poslouchat. Do té doby jim je všechno ukradené.

Descartes, to je Francie. Jak říká Glucksmann provokativně jako *enfant terrible*, tak samozřejmě se tomu vychechtává: „*Descartes, c'est la France!*“

Ovšem velkou práci v proniknutí té fenomenologie, té skutečné husserlovské fenomenologie do francouzského prostředí, tu velkou práci museli převzít – to nemohl udělat Husserl sám – to museli převzít husserliáni francouzští, fenomenologové francouzští. A samozřejmě bylo k tomu zapotřebí náležitého času a velké myslitelské práce. Dneska fenomenologie má ve Francii pevnou půdu pod nohama. Tam skutečně má pevné tradice. A celosvětově někteří francouzští filosofové přispěli způsobem, který je nepominutelný, třeba Merleau-Ponty.

Stejně obtížné to bylo také s introdukcí Heideggera. Tam to mělo ještě některé jiné aspekty, což si hned zmíníme. Nicméně, pokud jde o Heideggera, tak se už před válkou, těsně ke konci války, těsně po válce vytvořila skupina nadšených obdivovatelů, totiž navzdory tomu, že Heidegger měl pletky trochu s nacismem a byl považován – a dodnes je mnohými považován – za jakéhosi pre-nacistického a pro-nacistického filosofa. Sice ten nacismus je takový trapas, ale jaksi to je vždycky v historii. Ale Heidegger vlastně tomu dával jakýsi hlubší význam a na tom nepřestal trvat do své smrti.

To je prostě – analogie je, jako když dneska bude někdo chtít – bohužel nám tady největší marxista na této fakultě odešel do parlamentu a tam říká nesmysly velmi často, ale to je vysoce kvalifikovaný, inteligentní, neobyčejně vzdělaný filosof, znalec nejen Marxe, ale také té první reformace české,

husitismu a to, co předcházelo a potom. To je Ransdorf, v dobré paměti, dovede z paměti říkat celé pasáže latinsky z Milíče, česky z Chelčického, a prostě to je jeho škoda pro ten parlament. No, co se dá dělat. Ale něco takového si představte, že by tady byl. On tím, že odešel, že se tady téměř nevyskytoval, tak vlastně nedošlo k žádnému střetu. Ale dovedete si představit, že by tady – on byl vyhozený šéfem filosofické katedry někdy v pětadesátém nebo tak nějak, nebo ještě dřív o něco, musel odejít z fakulty, ačkoliv byl ve straně, byl marxista, ale protože stíhal [nesrozumitelné], že ničemu nerozumí, tak musel odtud odejít, čímž musel být rehabilitován, a teď si představte, že by tady celou tu dobu byl takový mocný, chytrý, vzdělaný marxista, který by tvrdil, že stejně tohle všechno je efemérní a zase přijde den, kdy se budeme muset vracet k Marxovi. Já se obávám, že takoví lidé přijdou, i když to nebude třeba Ransdorf. A do jisté míry to záleží na tom, jestli my budeme nadále považovat Marxe za vyřízeného, nebo ne. Pokud se my budeme pokoušet Marxovi porozumět a ukrást mu, co v něm je pravého, tak tím nedáme pak všem těm marxistům, novým marxistům, kteří přijdou – a nepochybně přijdou – tak vlastně budou odkázáni na to, co zbylo, a to budou druhořadé záležitosti. Ale když to tam necháme, tak oni budou velice silní, protože v Marxovi je velká síla. V mladém Marxovi je filosoficky velká síla. Marx nebyl filosof v pravém slova smyslu, tak jako nebyl filosof Nietzsche nebo Kierkegaard, ale pozoruhodná filosofie na těchto lidech lze postavit.

Takže trochu mám podezření, že není v tomto ranku, že nemá dost místa Freud. Na Freudovi stavět filosofii, já si myslím, že nejde. Několik málo myšlenek si filosofové už osvojili a už prostě se s tím moc nedá dělat. Nějaké jako jít k nějakému mladému Freudovi a teď tam najít nějaké filosofie, to prostě nejde. To je jiný typ. Kdežto skutečně filosoficky Freud znamená cosi důležitého, ale je toho velmi málo, kdežto v Kierkegaardovi a Nietzscheovi je to obrovské množství. A v mladém Marxovi je toho obrovské množství potenciálně. Ono to tam vlastně není vypracováno, ale jsou to věci, které dají filosofům zabrat ještě na mnoho generací, když to chtějí domyslet. Totiž po té stránce teda ten Marx tam patří. Jenomže je otázka, co ti Francouzi s tím dělali. Ale to je jiná věc.

Zůstali jsme u toho Heideggera, teda ta skupina nadšených obdivovatelů Heideggera měla v čele Beaufreta, kterému Heidegger píše ten *Dopis o humanismu*, který tady vlastně poprvé po válce byl vydaný s tou Platónovou filosofií v tom *Platónově pojetí pravdy* ve Švýcarsku, kde ještě v Německu nemohlo nic vyjít, tak to vyšlo ve Švýcarsku. Tím jsme se tady mohli po válce seznámit s tím novým Heideggerem, poněvadž ten nesměl dlouhá léta publikovat. I když teda mu můžeme vyčítat, že byl pronacista, tak nacisti to neuznali. Tak to byl ten *Dopis o humanismu*, kde samozřejmě je to dost kuriózní. Heidegger dělal taky psí kusy. Když si uvážíte, on v situaci, kdy je na jedné straně neuznáván nacisty a má zákaz přednášek a já nevím co všeho, a teď po válce je předmětem jednání denacifikační komise, je mu zakázáno pět let přednášet, a v této době napíše *Dopis o humanismu*, který vyjde, kde říká, že humanismus je filosofická blbost. On to neříká takhle primitivně, ale v podstatě. Rozumíte, jak nahraje, tím způsobem fantasticky nahraje všem, kteří o něm budou říkat, že je vlastně protihumánní a přitom Heidegger má pravdu, v té věci má pravdu, říká tu pravdu divně a má pravdu. *Humanismus* je něco neobyčejně problematického. Chápat člověka jako základ toho, co má člověk dělat, *humanismus* tedy jako program, který je založen na člověku, je hluboký nesmysl. Člověk je to zvíře, které nemůže zůstat tím zvířetem – také nezůstalo – a které se už nemůže zpátky vrátit, aby se znova stalo zvířetem, protože kdykoli upadne na úroveň zvířecí, tak je z něj něco daleko horšího než zvíře. Člověk je cosi zvláštního. Člověk je povolán, aby se stal něčím, a ne aby byl a aby všechno, co dělá, bylo založeno na tom, jaký je. Nýbrž naopak, to všechno, co dělá, musí být založeno na odmítnutí toho, co je, a na směřování k tomu, co není. To je velká myšlenka pošetile vyjádřená v Nietzscheově *nadčlověkově*, ale to je cosi hluboce pravdivého. Člověk není to, co je, nýbrž to, co má být, co teprve z něho se má udělat. Tohleto porozumění je základní pro filosofii dnešní a zejména filosofii budoucnosti. Jestli toto se neprosadí, tak samozřejmě všechno jde do háje. Člověk nemůže budovat na tom, jaký je, v tom to stojí za pendrek. Člověk je povolán, aby se z toho nějakým způsobem vybatolil konečně, aby ty plenyky odložil, aby se začal chovat slušně.

To je výzva pro člověka. A tedy to není *humanismus*, protože to, k čemu je vyzýván, není to prosté lidství, dané lidství. Tam tohle, a v tom tohleto skutečně ten protest Heideggerův je hluboce pravdivý, jenom prostě se to musí správně interpretovat, pokud možno neheideggerovsky.

Tedy i to dalo velkou práci, a nicméně byl trochu ve Francii asimilován, ale jenom jistými skupinami. A vy víte, jak to dopadlo s Fariasm. Jestli čtete, Farias znovu, už tedy nebyl první, už měl předchůdce nějaké, ale je to – co to je? – Chilan, myslím, a vystudoval v Německu a napsal knihu proti Heideggerovi. Prostě dal dohromady všechny možné dokumenty, které už byly z většiny – jenom co málo dodal, ale většinou už to bylo jakýmsi šilencem ze Švýcarska sebráno a ten do toho dal celé jmění, vydal to na vlastní náklady a rozesílal to každému po celém světě na vlastní náklady i to poštovné, rozeslal do celého světa prostě z jakési posedlosti protiheideggerovské, zadarmo tu knihu posílal na své náklady všechno, kde prostě zistoval Heideggera, kde tam... no tak sebral, kde co, ale ještě to zhoršoval ve své interpretaci. Ono to není potřeba, tam jsou hrozné věci.

A tak teď to tedy Farias znovu udělal a oni mu to v Německu nevydali. A kdo mu to vydal? Ve Francii. Ted' už to v Německu také je, ale prostě nechtěli to vydat. Zdálo se jim to... no nejen zdálo, mně se to také zdálo divné, ale je to trochu slušnější než tamten... Já si nemůžu vzpomenout, jak se ten Švýcar jmenoval, od S, nějaký *Sonnenberg* nebo něco takového. Tohle ten tedy to vydal, neposílá to zadarmo, ale je to kuriózní, že ve Francii to znovu vyvolalo diskusi o tom šokujícím případě filosofa, jednoho z největších nebo vůbec největšího filosofa v Evropě, který takhle šíleně politicky selhal. To samo o sobě je něco, co jako *holokaust* je něco, čím se musejí všichni zabývat. To není možné přejít mlčením, to je prostě něco, co se stalo, a teď prostě co s tím?

Tak podobně – to je prostě největší filosof a najednou se ukáže, že se dopustí něčeho tak hrozného, že nevidí nos mezi očima. To je prostě neuvěřitelná záležitost. A do konce svého života – to ne, že byl zblblen a tak dále – ne, prostě on to neuznal. Stačí si přečíst to *interview* v *Der Spiegel* a tam vidíte, že... tak ve Francii vznikla nová diskuse a samozřejmě to nebylo o Heideggerovi, bylo to o Francouzích. To je pochopitelné. Ale najednou se ukazuje, že ve Francii prostě jsou filosofové, kteří – nejenom filosofové, ale já teď mluvím o filosofech – filosofové, kteří prostě to, že Heidegger nosil holínky, stručně řečeno, nosil holínky, hajloval a chodil v uniformě, prostě stačí, je to dostatečný důvod, proč ho nečíst. To je opravdu jako... to je záminka, protože oni nemají chuť ho číst vůbec, tak každá věc je jim dobrá, tedy také to, že chodil v holínkách.

To je věc samozřejmě na pováženou a zejména u tak kulturního národa, jako jsou Francouzi. Takže já nemám žádnou jistotu, že Le Pen tam nemá šanci žádnou. Já si naopak myslím, že má, stejně jako měl Hitler v Německu. Prostě je část Francouzů, stejně jako byla část Němců, kteří jsou k tomu... Já jsem přesvědčen, že také u nás je část Čechů, kteří by eventuálně, kdyby se zhoršila nějak situace a bylo potřeba víc nadávat na někoho a tak dále, tak že by se srotili kolem něčeho. Prostě nevěřme tomu, že jsou národy lepší a horší. Národy jsou složeny z různých vrstev a za určitých okolností ty horší vrstvy jdou nahoru. To je prostě... s tím musíme počítat.

Takže je to trochu na pováženou, člověk by čekal, že Francouzi udělají něco víc, než že budou nadšenci pro heideggerovštinu jako Beaufret, anebo že budou ostře pro něho, protože ho nechtou, nebo naopak ho nechtou, protože jsou proti. Ale jak uvidíte, tak vypadá, že se to trochu lépe. No a ovšem s největším zpožděním byl ve Francii recipován a intelektuálně asimilován Hegel. I když byl první, a to aspoň po mém soudu bylo vlastně urychleno poválečným vývojem politickým a ideologickou expanzí sovětské odrůdy marxismu. To jest díky tomu pronikání marxismu do Francie, a ta byla úplně k tomu otevřená intelektuálně, tak prostě nový zájem o Hegela a interpretaci Hegela a tak dále. Takže třeba tam řadoví filosofové, tedy řadoví kněží filosofie, třeba Laberthonnière, celoživotně se věnují Hegelovi. Hegel byl tedy studován a analyzován především proto, že bylo zapotřebí lépe rozumět Marxovi. A to právě bez znalosti Hegela není možné. Kdo nezná, nerozumí Hegelovi, nemůže vědět, v čem je důležitý Marx. Jo, prostě to je *nonsense*. Tedy podobně tedy u nás zase jsou lidi, kteří a budou lidi, kteří budou říkat: „To už jsme jednou zažili.“ Ale nedají si práci s tím vůbec reflektovat, co jsme to vlastně zažili. Jo, prostě něco

podobného.

Určité pokusy vyrovnat se s Hegelem se samozřejmě konaly ve Francii už dříve, ale bez hlubšího porozumění. K tomu většímu porozumění vedl teprve ten Kožebnikov neboli Kojev téma přednáškama v třicátých a začátku čtyřicátých let.

Musím se přiznat, že se mi dost neodbytně vtírá myšlenka, že možná podobně to bylo i s Heideggerem a že francouzský zájem určitého typu intelektuálních kruhů, že ten zájem o Heideggera, že byl možná vyvolán potřebou se nějak vyrovnat s nacismem. Ta diskuse po *Fariasově knížce* tomu nasvědčuje. Prostě těm Francouzům jde o ně samé, jim vlastně nejde o toho Heideggera, podobně jako nejde vlastně o Hegela, nýbrž jde o toho Marxe a zase o Francouze samé. Je to vždycky nějak takhle podmíněno všelijakýma okolnostma. Ale samozřejmě filosofovat bez okolností se nikomu nemůže podařit. Teď jde o otázku, co je nejdůležitější a nemá cenu to nějak zvlášť z dálky zkoumat. Je potřeba přiložit mysl k těm myšlenkám a na tom pak se rozhoduje, jestli jim dáme za pravdu nebo ne. Jestli to bylo motivováno tak či onak, není pro filosofii tak směrodatné nebo pro posuzování filosofie tak směrodatné.

Tak jako oficiální ideologie Třetí říše byla nestavitelná, ale Heidegger nebo Nietzsche, to je přece jenom úroveň, že? Číst Rosenberga, to opravdu slušný člověk nedělá. Ale Nietzscheho a Heideggera tak jo, tak to byl jakýsi způsob, jak se dostat k něčemu, co se zdá přece jenom mít hlubší kořeny než jenom, že se nechali lidi zblbnout. Mimochodem jedna zajímavá věc v tom *Descombovi*, on tam shrnuje diskuse tohoto typu u různých filosofů a ukazuje, jak se čím dál víc prosazuje tamto rozpoznání, že to je naprostá polovina říkat, že se Němci nechali Hitlerem zblbnout. Jo, tam prostě výsledek těch diskusí francouzských, které jdou do hloubky se znalostí věci a tak dále, ukazuje, že oni se chtěli nechat zblbnout. Přesně řečeno, oni chtěli nacismus, oni chtěli Hitlera, i když chtěli Hitlera lepšího, než byl, a chtěli lepší nacismus, než byl, ne aby nebyl tak ošklivý, aby byl hezký, ale chtěli ho. To nejde vyložit omylem. Proto také je nesmysl říkat, že tady u nás ta kolaborace šílená s režimem po osmačtyřicátém roce a celou tu dobu až zejména po osmašedesátém, že to prostě byly nějaké zblbllosti, že lidi měli šupiny a ty jim pak padaly. *Nonsense*. To je prostě nepochopení věci. Ti lidi to chtěli. Oni to chtěli lepší. Chtěli, aby to nebyl kdekdo, ale aby to byl někdo opravdu moudrý, jako báťuška Stalin třeba, o kterém nic nevěděli, protože měli jenom představu, jak vypadá, a slzeli, když umřel. Já to viděl kolem sebe, já byl zrovna na vojně, tam prostě slzeli, ale upřímně slzeli důstojníci, což je nevídaná věc, to už nikdy jsem je neviděl ani předtím ani potom. Oni slzeli. Prostě když do někoho vložíte všechno, co máte cenného, a najednou on vám umře, to je úplně jedno, že to byl vrah. To prostě vy nevíte a nechcete vědět.

Je potřeba tohleto všechno vykládat ne tak, že se lidi nechali zblbnout a najít pár viníků. Ti viníci nejsou důležití, to je chyba lustračního zákona, že prostě hledá viníky. Je špatně udělaný. Prostě tam důležitá složka celé věci by bylo provést analýzu, kterou nikdo nebude chtít slyšet, poněvadž každý je namočený. Já to zažil ve své církvi, když jsem prohlásil na světové veřejnosti, tedy že to někdo otiskl v *interview*, že to byla hrůza, kolik farářů i laiků kolaborovalo. Já mluvím jen za svou, já nebudu mluvit za ty druhé, ale ono víte, že to bylo všude pěkné. A prostě v tu ránu je člověk takřka exkomunikován. Mně dneska nepozve žádný sbor na přednášku. Se mnou nikdo nejedná. Tedy to je taková zvláštní věc, jak si to lidi nechtějí připustit. Ale ovšem filosofie je povolána, aby právě tohle dělala. A pak samozřejmě říkat, že my jsme nemohli nic dělat nebo my jsme nevěděli, my jsme nevěděli, že byly koncentráky, my jsme nevěděli, že je nějaký gulag, my jsme nevěděli, že tamhle zavírají. No, to nemohli říct, poněvadž o Chartě se psalo pořád, že? Takže to nemohli říkat, že nic. Nicméně tak aspoň tedy teď historici začínají někteří říkat, že to bylo to nejhorší, co se mohlo stát, udělal Otáhal, Mandler. Mandler, můj starý přítel. Lidi se zbláznili prostě. No, tak ale to jsou jiné věci.

Jistě se tam přidružily také některé psychologické momenty. V té Francii a také tady u nás, ale teď mluvím o Francii. Prohlédla to zcela pronikavě Simone Weilová, tedy správně Vělová, protože je to Francouzka, že? *Simone Weil*. Ale píše se to Weil, jako Židovka, asi německý původ nějaký, ale už narozená ve Francii. Ta napsala v jedné knize, já si teď nevzpomínám, kde to bylo, někde to mám vypsané, abych to mohl najít, napsala, že intelektuálové mají jakousi zvláštní slabost. Když vnější tlak přesáhne únosnou míru, tak

že najednou vzniká takový vstřícný krok, který chce spolknout to, čemu nemůže odolat. Prostě intelektuál nějakým sedmým smyslem ví, že se nedá nic dělat, no a tak prostě začne si to malovat narůžovo, aby mohl přežít. To není jenom oportunní záležitost, ta Simone Weilová ukazuje, že to je jakási psychická deviace, je otázka, jestli deviace, protože to je důsledek toho, že intelektuál je vnímavější než ostatní. A tím pádem ten tlak na něj je mnohem větší. Intelektuál nemá tu tvrdou hroší kůži, aby se ho to netklo, což může obyčejný člověk, může odolávat tím, že se zatvrdí. Tohle intelektuál nemůže, ten vždycky tomu musí nějak chtít rozumět, a aby té hrůze mohl rozumět, tak si to nějak maluje. To je vycházení tomu tlaku vstříc. Teror, když přesáhne meze, tak najednou najde v intelektuálech samozřejmě, ne ve všech, ale v řadě intelektuálů najde jakési překvapivé vstřícné kroky. Tohle známe z nacismu a známe z komunismu. A to sovětského i našeho.

Já tady řeknu věc, která to trošku postaví na reálnější nohy. Já jsem byl 53–55 na vojně, a to bylo v době, kdy Patočka neměl už vůbec před sebou žádnou perspektivu. Když jsem odcházel na vojnu, tak se začal rušit ústav TGM, kde Patočka pracoval, a vypadalo to, že Patočka bude muset jít taky dělat někam zas na most nebo co za války. Stavěl ten most intelektuál také, nevím jak moc, ale říká se to. A byl prostě fyzicky nasazen.

V té době ho zachránil kolega jeho otce, který se mezitím stal akademikem. Otec Patočky byl středoškolský profesor, posléze ředitelem na střední škole, a na té střední škole učil pozdější akademik Chlup. A akademik Chlup jakožto akademik měl akademický ústav pedagogiky – Pedagogický ústav akademie se to jmenovalo – a vzal Patočku jako takového podřadného pracovníka knihovnického do toho ústavu, poněvadž Patočka opravdu neměl kam jít. Byl vyražen odevšad a neměl žádnou perspektivu. Byl tam u toho Chlupa asi tři čtvrtě roku. Patočka měl už za války... už prý jako student chodil po fakultě s takovou hadrou kolem krku, poněvadž měl potíže s krční páteří. A hodně se mu to zhoršilo za války, kde musel fyzicky pracovat, poněvadž jakákoliv námaha rukama, zejména na krční páteř, je šílená. Krční páteř je radši dál od toho.

Najednou, když se dostal na ten ústav, tak měl nějaké potíže, šel k doktorovi a doktor mu napsal lázně. A Patočka jel do lázní. A něco se v něm zlomilo. To je to, co ta Simone Weilová říká. On psal dopisy... nikoliv mně, já byl na vojně, takže jsem se toho neúčastnil. Já jsem pak výňatky z těch dopisů dostal, to kolegové a kolegyně, kteří to cenzurovali, aby ty nejhorší věci tam nebyly, a jenom to, co ještě tak se dalo snést, tak otisky, aby to dali na vědomí, že Patočka to posílá a co v tom říká.

To bylo neuvěřitelné. Patočka byl dojat a téměř zahanben, že ta dělnická třída, jejímž on je nepřítel, protože je z buržoazní rodiny a nikdy s těmi dělníky nepřišel do styku, tak tahle dělnická třída je na takové úrovni, že ho pošle do lázní. Tohle v těch dopisech je zachováno. Já si myslím, že tohle vůbec není k smíchu. To je přesně doklad toho, co píše ta Weilová. To je taky důvod, proč když policajti vyslychají, tak je vždycky jeden zlý a jeden hodný. Když ten zlý už vás zničí úplně a přijde ten hodný, vy se mu máte chuť vyplatit na prsa. To je taková psychologická záležitost, kterou je třeba vzít v úvahu.

A já se domnívám, že tohle hrálo taky značnou úlohu v vývoji nejenom jednotlivce, ale v vývoji té intelektuální vrstvy, zejména těch filosofů. Takhle oni reagovali na nacismus. Ta kolaborace za německé okupace, respektive za toho Pétainova státu, maličkého, ta byla neuvěřitelná. A Francouzi nevěděli, jak z toho ven. Taky neměli žádné zahraniční Francouze, kteří by přišli vyměnit všechny profesory, kteří kolaborovali, jako to teď mají krásně Enderáci. Oni nejsou rádi, ale je to cosi úžasného. Tam vyházejí celé univerzity a mladí nadaní lidé... někdy se jich zbavují taky, což se vymstí těm Němcům, když to dělají takhle idiotsky. Ale kdyby skutečně posílali ty nejlepší lidi, tak ono se to vyplatí dlouhodobě. Ale to Francouzi neměli, jako my nemáme dneska. Musíme nějak přečkat ty dvě generace, než tady budou noví lidi. A jenom dávat pozor, aby ti staří lidi si nevybírali zase sobě rovné za mladé. To největší nebezpečí je, že oni pořád ještě mají možnost vybírat.

A tohleto ve Francii bylo cosi hrozného a taky členové té takzvané *résistance*, když si nevěděli rady, když na někoho dali udání, že on má na svědomí dvacet, třicet nebo kolik lidských životů, tak to soudili soudci, kteří kolaborovali předtím. Samozřejmě osvobozovali. Takže ti lidé z *résistance* sáhli k teroristickým činům

a stříleli ty kolaboranty večer někde za rohem. To taky není řešení. Tam byly příšerné věci poválečné. Čili tohleto, že v té Francii hrálo roli a že něco takového bylo bez té komunistické nebo té sovětské okupace, že k tomu došlo i v té době šedesátých let, v té době studené války, už padesátých, zejména pak šedesátých let, kdy Němcům se ohromně dařilo a měli z toho tak trošku černé svědomí. Právem, protože když někdo vyvolá světovou válku, má na starosti já nevím kolik mrtvých lidí, zejména Židů, ale ne jenom Židů, Poláků a kdekoho, a najednou se tam odbude hospodářský zázrak. Takže v Německu se daří lidem líp než v celé Evropě. Tak je to trochu znepokojivé i pro ty, kterým se tak dobře daří.

Možná zase z těchto důvodů. Každopádně lidská psychika je komplikovaná, jak jsem se snažil ukázat, a je to krásně vidět na tom *Descombovi*, ale zároveň je z toho vidět, že tímhle vykládat filosofii nelze. Že to je potřeba znát, není možno na to kašlat, nestarat se o to, ale vykládat filosofii tímhle nelze. Tím můžeme snad vykládat něco u filosofie druhořadé nebo o nějakých módních vlnách, ale nikdy nemůžeme vyložit Heideggera z nacismu, nikdy nemůžeme vyložit Kierkegaarda z dánského luteránství, nikdy nemůžeme vyložit Nietzscheho z faktu, že to je farářský syn.

Je to vždycky všechno komplikovanější a je dobré to vědět, ale filosofie je filosofie a to je potřeba oddělit. Což neznamená exkulpaci. Samozřejmě je to šílená věc, když tak velký filosof jako Heidegger neví, co v třiatřicátém se děje. Když to neví ani ve čtyřiatřicátém – on udělal tu neuvěřitelnou, on to považoval za heroický čin potom v tom interview v *Der Spiegel*, že po jedenácti měsících své funkce jako rektora (poslední zvolený rektor v Německu, poněvadž pak už všichni další byli jmenovaní), když měl jmenovat sám jako rektor děkany (ti už neměli být voleni), tak on tam mezi těmi děkany jmenoval také dva židy. A to jednoho z nich jako děkana lékařské fakulty – a to byl ten, který musel odstoupit, protože žid, z místa rektora. A Heidegger přijal tu volbu rektora mimo jiné také na přemlouvání tohoto žida, bývalého rektora.

Taková situace tehdy byla. Nikdo nebral Hitlera moc vážně, ale to se dá u lékaře omluvit. Když lékař přemlouvá někoho – my to známe tady od nás, kolik lékařů vlastně bylo vtlačeno svými podřízenými do partaje, protože mu říkali: „Ty jsi srab, ty tam nechceš a ty nás jediný můžeš zachránit, jinak nás rozeženou.“ A donutili ho a on dneska třeba trpí, poněvadž mu to zase někdo vyčítá. No, moc to dneska nikdo nevyčítá, ale v zásadě je to možné.

Tedy Heidegger prostě nevstoupil do té partaje *sua sponte*. Dlouho ho museli, několik dní ho museli ukecávat. A jeden, kdo ho ukecával, byl také ten rektor. A teď si představte: po jedenácti měsících funkce Heidegger prostě navrhne mezi děkany dva židy. Byl předvolán na kobereček a tam na něj tři čtvrtě hodiny řval ministr – samozřejmě té místní vlády, tedy té zemské, nikoliv ten hlavní ministr. A Heidegger na to odpověděl, když tomu došel dech, tak odpověděl, že nabízí rezignaci. Ta byla okamžitě přijata.